

Riksbankens Företagsundersökning

Goda tider för företagen

Maj 2017

Riksbankens företagsundersökning i maj 2017¹

Under våren har konjunkturen fortsatt att stärkas och efterfrågan har breddats. Samtliga sektorer är överlag mycket nöjda med det rådande konjunkturläget.

Exportföretagen möter en allt starkare efterfrågan från omvärlden. Det är särskilt Europa som utmärker sig men även i råvaruproducerande länder har efterfrågan ökat i takt med att råvarupriserna stigit. Produktionstakten är hög och eftersom orderläget är starkt ser exportföretagen inte några tecken på avmattning det kommande halvåret.

Oron för bakslag i konjunkturen är dock större idag än för tio år sedan när vi senast hade ett lika gott konjunkturläge. Företagen är bland annat något mer försiktiga i sina investeringsplaner idag.

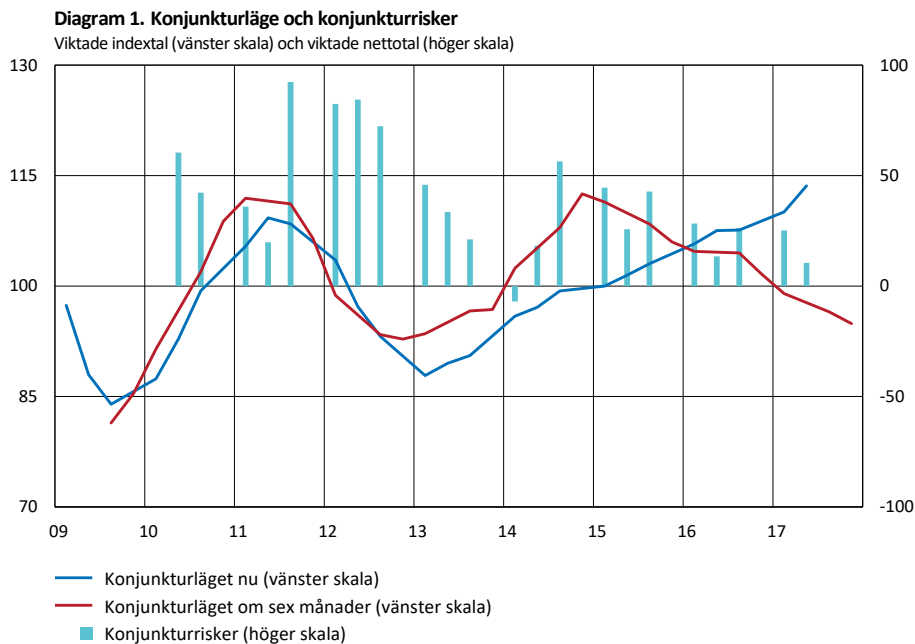
De senaste åren har efterfrågan varit stark inom bygg- och fastighetssektorn och utvecklingen för framför allt bostadsbyggandet fortsätter att vara mycket stark. En konsekvens av detta är att det är allt svårare att få tag i personal. Andra tecken på stark efterfrågan är att det enligt fastighetsföretagen inte finns några svårålda objekt samtidigt som mycket få lokaler står tomma.

Industri- och byggföretagen märker av prisökningarna på råvaror när de köper in material och allt fler underleverantörer har börjat höja sina priser. Det goda efterfrågeläget gör att flera industriföretag ser möjligheter att kompensera sig genom att höja priserna framöver. Inom handeln gör emellertid den hårda konkurrensen att det varit svårare för dessa företag att kompensera sig för kostnadsökningar med högre priser.

”Konjunkturläget är mycket gott”

Det starka konjunkturläget håller i sig och har fortsatt att stärkas under våren, se diagram 1. Konjunkturläget har aldrig tidigare, under tiden företagsundersökningen gjorts, bedömts vara så starkt som nu. Samtliga sektorer rapporterar om en bred konjunkturuppgång. Den inhemska konjunkturen har varit stark en längre tid samtidigt som efterfrågan inom industrin nu har stärkts ytterligare. I takt med att konjunkturläget förbättrats, tror allt färre företag att konjunkturen kommer att stärkas ännu mer. Majoriteten bedömer dock att konjunkturläget kommer att vara oförändrat starkt det kommande halvåret. Ett talande citat är: ”Det finns inga tecken på att det är avmattande.”

¹ Tre gånger om året intervjuar Riksbanken de största företagen inom bygg-, handels-, industri- och tjänstesektorerna. Den här gången intervjuades representanter för 38 företag med totalt cirka 250 000 anställda i Sverige.

Anm. De viktade indextalen visar ett standardiserat värde (medelvärde = 100 och standardavvikelse = 10) av nettotalen för de företag som säger att konjunkturläget för närvarande är bra eller dåligt samt de som säger att konjunkturläget om sex månader kommer att förbättras eller försämrans. Den röda linjen, konjunkturläget om sex månader, är framflyttad två kvartal. Linjerna visar de viktade indextalen uttryckta som glidande medelvärde baserat på tre observationer. Staplarna visar de viktade nettotalen för de företag som säger att riskerna just nu är större respektive mindre än normalt. Undersökningen genomförs tre gånger per år, vilket innebär att det endast finns observationer för de första tre kvartalen varje år i diagrammet.

”Europa känns ju nu mera positivt”

Orderingången fortsätter att utvecklas starkt liksom produktionsvolymen, se diagram 2. Detta i och med att exportföretagen möter god efterfrågan från flera marknader globalt. Det är framför allt Europa som utmärker sig och överlag går starkt, särskilt nämns den positiva utvecklingen av efterfrågan i Frankrike och Italien. Efterfrågan från Storbritannien är fortsatt stabil, vilket har överraskat en del. Företagen fortsätter att analysera utvecklingen av Storbritanniens kommande utträde ur EU men har ännu inte vidtagit några åtgärder.

Stigande råvarupriser gynnar råvaruproducerande ekonomier utanför Europa, såsom Ryssland, där efterfrågan utvecklats starkt. I Sydamerika är utsikterna inte lika positiva. I Brasilien finns det visserligen vissa tecken på en återhämtning, men det är då från låga nivåer. Det finns också en osäkerhet kring färdriktningen i den ekonomiska politiken i USA där infrastruktursatsningar kan stimulera efterfrågan medan andra förslag som slår mot frihandeln kan få en negativ påverkan på den globala tillväxten

Överlag upplevs riskerna med konjunkturutvecklingen ha minskat och man ser få nya risker framöver. En företagsledare uttrycker det som att ”det känns stabilare än på väldigt länge.” Det finns fortsatt en oro kopplad till den politiska utvecklingen men riskerna tycks ha avtagit något i takt med att några av de parlamentariska valen i Europa genomförts.

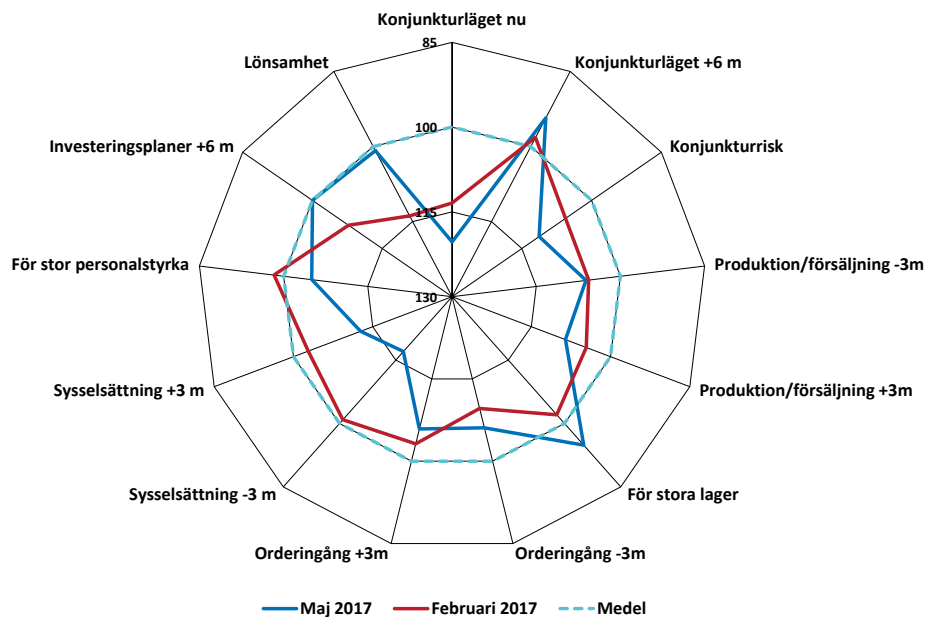
En jämförelse med situationen för 10 år sedan: företagen försiktigare idag

Den bild av den ekonomiska utvecklingen som förmedlas i maj 2017 påminner i många delar om den bild som återgavs av företagen i Riksbankens första företagsundersökning hösten 2007. Då, som nu, talade industriföretagen om en hög produktionsstakt och en generellt stark omvärldsefterfrågan som inneburit höjda priser och förväntningar om fortsatt stigande priser. Byggvolymer var nära byggföretagens produktionsstakt och särskilt stark var efterfrågan på bostäder. Handeln och de företag som säljer tjänster direkt till hushåll, som restauranger, hotell och reseföretag, trodde på en ökande försäljning. Men handeln var även då mer tveksam än andra branscher till möjligheterna att höja försäljningspriserna. Många företag talade också om utmaningar när det gällde att få tag i specialister, även om de inte upplevde någon större generell brist på arbetskraft.

På några punkter skiljer sig dock nuläget från förhållandena hösten 2007. Lönerna steg då i betydligt högre takt än idag. Många företag tyckte att takten var för snabb men samtidigt menade de flesta att de kunde hantera ökningarna tack vare att efterfrågan var stark och priserna var högre. En annan skillnad jämfört med dagsläget är att fler uttryckte konkreta planer på att bygga ut produktionskapaciteten för att hantera efterfrågan. Även om många nu nämner att det är högkonjunktur och är optimistiska i närtid så reflekterar de över att "en högkonjunktur inte kan fortsätta hur länge som helst." De tycks trots ett relativt gynnsamt läge vara mer försiktiga i sina investeringsplaner jämfört med för tio år sedan. Vidare är det flera företag som nu frågar sig vad som händer när konjunkturen vänder ned igen och räntan är fortsatt negativ. En företagsledare säger till exempel: "För oss är det högkonjunktur, och räntan är -0,5 procent, förra gången var den 4,5 procent. Hur ska man göra i nästa lågkonjunktur?"

Diagram 2. Företagens samlade svarsmönster

Viktade indextal

Anm. Svaren på frågorna är utplacerade längs en "eker" i diagrammet där ett indextal närmare mitten är bättre. Det historiska genomsnittet är beräknat för de perioder då frågorna ställdes och för alla sektorer. Beteckningen -3m / +3m betyder de senaste respektive kommande tre månaderna. +6m betyder de kommande sex månaderna.

"Sverige känns ganska stadigt, det finns pengar"

Handeln och de företag som säljer tjänster direkt till hushåll, till exempel hotell, restauranger och reseföretag, möter köpstarka hushåll och upplever liksom övriga sektorer en stark konjunktur. Men konkurrensen är som tidigare mycket tuff, särskilt inom sällanköps handeln. För att hålla försäljningen på en stabil nivå har de därför tvingats erbjuda allt större rabatter, vilket har minskat lönsamheten, se diagram 2. Även om det finns vissa tillfälliga förklaringar till att försäljningen i handeln varit svag under de senaste månaderna, bland annat vädret, så säger delar av handeln också att hushållen har ändrat sitt beteende. En företagsledare uttrycker det så här: "Det har ändå pågått ett tag och det börjar bli dags att fundera på om det finns något underliggande här i köpbeteendet som bör komma upp i ljuset." En förklaring

är den ökade digitaliseringen där webbsidor och e-handel allt oftare används av hushållen för att förbereda inköpen. Det har inneburit att färre personer besöker de fysiska butikerna samtidigt som kunderna i större utsträckning faktiskt gör inköp när de väl besöker butikerna. Vidare ser både dagligvaruhandeln och konfektionshandeln att i takt med att hushållens ekonomi blir starkare så väljer de att spendera sina pengar på restaurangbesök och andra upplevelser. Detta är även något som bekräftas av de företag som säljer tjänster direkt till hushåll, i och med att de generellt är mer nöjda än handeln.

”Det finns inga svårsålda objekt”

Byggindustrin fortsätter att rapportera om stark orderingång och ökad byggvolym framför allt för bostadsbyggandet, men efterfrågan är god även i andra segment såsom infrastruktur och anläggningar. Talande är citatet ”Byggbranschen går för högtryck.” Konkurrenten om mark har ökat med stigande markpriser som följd, detta bidrar bland annat till att byggföretagen är selektiva i valet av investeringsprojekt. Fastighetsbolagen talar om en marknad som är starkare än den någonsin har varit för både bostäder och kommersiella fastigheter; allt färre lokaler står tomma. En företagsledare uttrycker det så här: ”Marknaden är extremt bra, det är en typisk högkonjunktur.”

”Stora delar av produktionen körs på maxkapacitet”

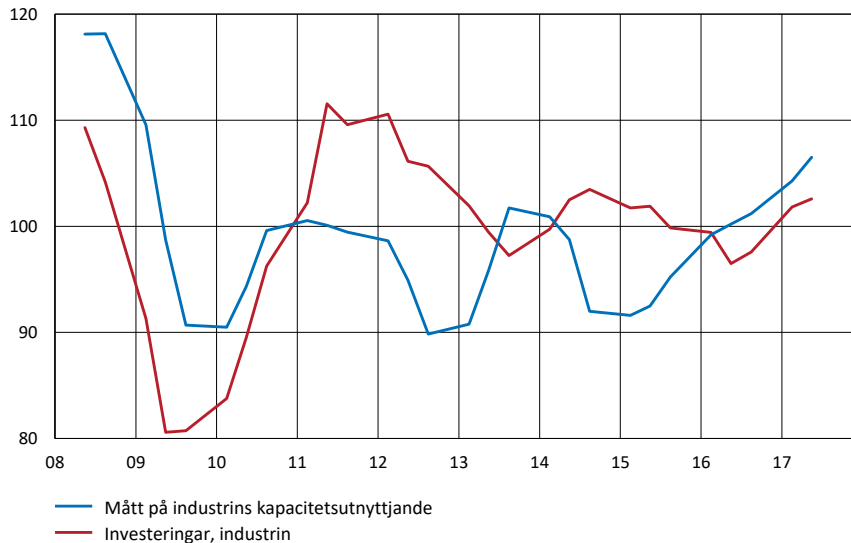
Kapacitetsutnyttjandet har under våren fortsatt att stiga, se diagram 3. I takt med att produktionen ökar börjar allt fler industriföretag närma sig produktionstaket i de svenska fabriker. Brist på personal utgör för de flesta inte en kapacitetsbegränsning utan för tillfället är det begränsningarna i maskinkapaciteten som sätter taket. Fordonsindustrin har under en längre tid stött på en del flaskhalsar i samband med ökad produktion, men nu talar även andra delar av industrin om samma problem och om längre leveranstider till kunderna då efterfrågan ökat ytterligare. Det har bidragit till att lagren växt, se diagram 2.

Den stora efterfrågan leder dock till att industrin och dess underleverantörer behöver öka personalstyrkan. I första hand tar man in mer personal från bemanningsföretag för att ha en flexibilitet och kunna anpassa produktionsvolymen om efterfrågan skulle förändras. Sysselsättningen har således ökat och väntas öka något även de kommande tre månaderna, se diagram 2.

Det sker förvisso en del investeringar för att utöka produktionskapaciteten i Sverige, men många investeringar planeras istället utanför Sverige. Det är som tidigare främst fokus på underhålls- och ersättningsinvesteringar, till exempel inom gruvindustrin där det sedan länge finns ett behov av att ersätta maskinparkerna.

Diagram 3. Mått på industrins kapacitetsutnyttjande och industrins investeringsplaner

Viktade indextal

Anm. De viktade indextalen visar ett standardiserat värde (medelvärde = 100 och standardavvikelse = 10) av nettototalen för antalet industriföretag som svarar att de för närvarande har stora svårigheter respektive inte har några svårigheter att hantera en övntad ökning av efterfrågan (mätt på industrins kapacitetsutnyttjande) samt nettot av antalet industriföretag som svarar att de har ökande eller minskande investeringsplaner kommande sex månader. Båda serierna visas som glidande medelvärde baserat på tre observationer.

”Det är bra med likviditet i systemet”

Tillgången till extern finansiering är god och många menar att de kan låna pengar till investeringar och löpande verksamhet vid behov. Under början av året har tillgången till finansiering ökat ytterligare och det bedöms finnas gott om likviditet i systemet, inte bara i Sverige utan även i Europa.

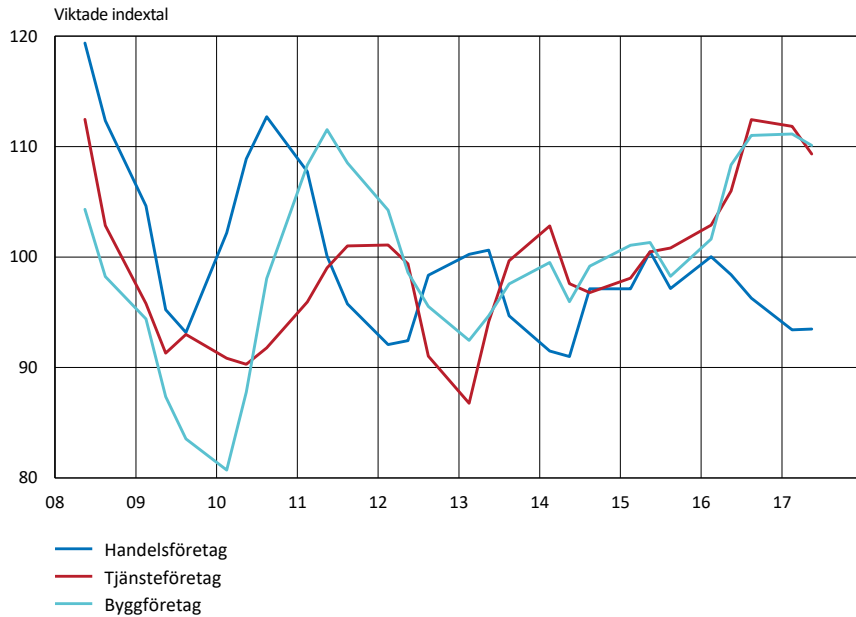
Bankerna tar allt oftare betalt för inlåningen och har under början av året bland annat sänkt tröskelbeloppen för när företagen ska börja betala för inlåningen. Företagen å sin sida undviker aktivt att betala för sin inlåning genom att ha pengar hos olika banker i Sverige, men också genom att placera pengar i banker utomlands.

Även om flera anser att den negativa räntan delvis har haft positiva effekter, bland annat har exportföretagen gynnats av en relativt svag krona, finns det andra som inte ser några positiva effekter alls. I samtalen framkommer det dels att negativ ränta snarare bygger upp risker kopplade till tillgångspriser, dels att vissa känner sig tvingade att ta mer riskfyllda positioner trots att de helst skulle vilja undvika detta.

”Det råder brist på kvalificerad arbetskraft”

Inom byggsektorn och delar av tjänstesektorn blir bristen på personal allt mer utbredd, se diagram 4. Bristen är särskilt stor inom byggsektorn där det utöver brist på projektledare, platschefer och andra specialister nu även börjar bli allt svårare att få tag i personal till produktionen. Byggföretagen tvingas välja vilka projekt de ska lägga anbud på och de kan alltså inte starta så många projekt som det finns efterfrågan på. Konsultföretagen menar att ”det är en daglig fight” för att få tillgång till rätt kompetens och att det är särskilt svårt att rekrytera personer inom IT, som mjukvaruutvecklare, webbanalytiker samt vissa typer av ingenjörer. Flera företag berättar att personer med denna typ av kompetens startar egna företag och hyr ut sig själva som konsulter i stället för att ta anställning på företagen.

Inom handeln och industrin råder det ingen generell brist på personal även om det även där finns tendenser till att personalomsättningen har stigit. Tillgången på personal för enklare arbeten, utan krav på akademisk utbildning, är fortsatt god och generellt är tillgången på arbetskraft bättre utanför storstadsområdena.

Diagram 4. Brist på arbetskraft inom handeln, tjänste- och byggsektorn

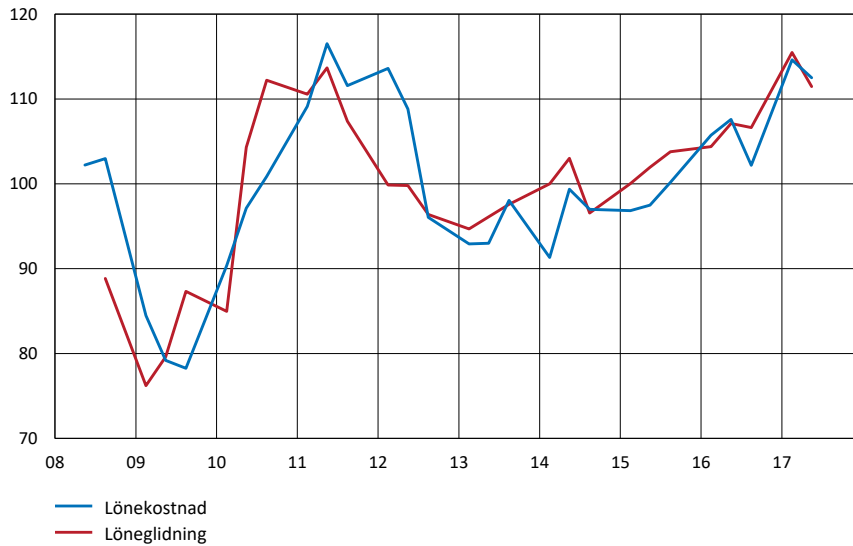
Anm. De viktade indextalen visar ett standardiserat värde (medelvärde = 100 och standardavvikelse = 10) av nettotalen för antalet företag som svarat att de upplever brist på arbetskraft respektive inte upplever någon brist på arbetskraft. Serierna visas som glidande medelvärde baserat på tre observationer.

”Vi är noga med att inte förstöra vår lönestruktur”

Relativt många företag tror fortsatt att lönekostnaderna och löneglidningen ökar mer det kommande året, se diagram 5. För att kunna tillsätta tjänster där det råder stor brist på arbetskraft tvingas företagen höja lönerna mer än nivån på kollektivavtalen och även om de personer som då rekryteras i många fall utgör en mindre del av arbetsstyrkan ger det ändå ett visst utslag på företagets totala lönekostnader. En annan bidragande orsak till att lönerna stiger uppges vara ökad personalomsättning. Fler välutbildade personer än tidigare väljer att byta jobb i den goda konjunkturen och kan på så sätt höja sina löner. Det innebär att företagets kostnader ökar, eftersom de får betala något mer i löner till de nyanställda än till de som redan är anställda. En företagsledare säger: ”Det finns tendenser att löneglidningen som varit låg under många år nu kan komma att stiga något.” Samtidigt gör företagen allt de kan för att hålla tillbaka lönekostnaderna. De är noga med att hålla på den lönestruktur som lagts fast och för de flesta arbetstagare kommer lönen att följa de överenskomna avtalen, vilka överlag blev i nivå med företagets förväntan.

Diagram 5. Lönekostnad och löneglidning

Viktade indextal

Anm. De viktade indextalen visar ett standardiserat värde (medelvärde = 100 och standardavvikelse = 10) av nettotalen för antalet företag som svarar att lönekostnaderna per timme kommer att öka mer än tidigare de kommande tolv månaderna respektive öka mindre än tidigare de kommande tolv månaderna samt nettot av antalet företag som bedömer att löneglidningen kommer att öka respektive minska de kommande tolv månaderna.

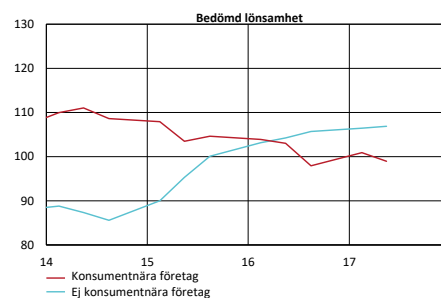
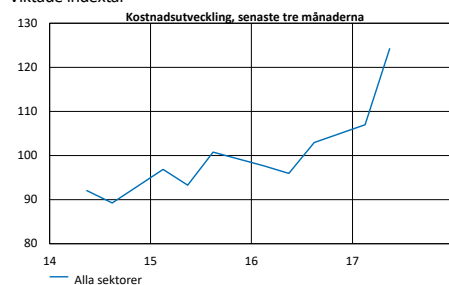
”Vi har en bra konkurrenskraft och är lite valutadopade just nu”

Trots ökade kostnader har lönsamheten utvecklats i en stabil takt för de icke konsumentnära industri- och byggföretagen, se diagram 6. Exportindustrin har gynnats av en stark efterfrågan från omvärlden samtidigt som den relativt svaga kronan bidragit till god konkurrenskraft och en bra intjäning. Underleverantörerna har dock börjat höja sina priser på varor och tjänster. Råvarupriserna som ökat under en period har även de lett till ökade kostnader för företagen allt eftersom inköpskontrakten förhandlats om. Stigande kostnader har delvis motverkats med en högre produktionstakt, och detta, tillsammans med kontinuerliga kostnadsbesparingar, har bidragit till att produktiviteten ökat.

Konsumentnära handels- och tjänsteföretag har under flera år haft svårt att höja försäljningspriserna och på så sätt föra över ökade kostnader till kunderna. Detta har bidragit till att lönsamheten sjunkit.

Diagram 6. Kostnadsutveckling och bedömd lönsamhet

Viktade indextal

Anm. De viktade indextalen visar ett standardiserat värde (medelvärde = 100 och standardavvikelse = 10) av nettotalen för antalet företag som svarat att kostnaderna ökat respektive minskat de senaste tre månaderna samt antalet företag som för närvarande bedömer företagets lönsamhet som god respektive dålig. De viktade indextalen för frågan om lönsamhet är uttryckta som glidande medelvärde baserat på tre observationer.

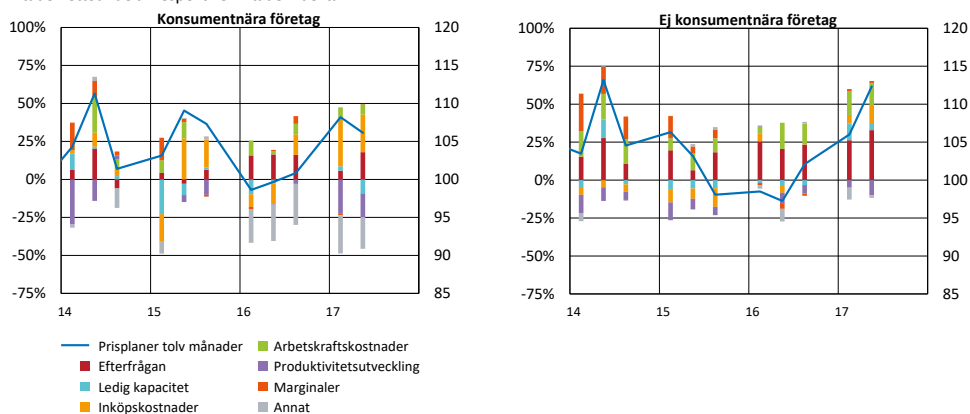
”Efterfrågan driver alltid pris”

Stabilt stigande efterfrågan har gett allt fler hopp om att stegvis kunna höja sina försäljningspriser, se diagram 7. Särskilt industriföretagen, som ser en fortsatt stark efterfrågan från omvärlden, och byggsektorn, som möter en mycket god efterfrågan på bostäder, ser möjligheter att höja priserna framöver. Den goda efterfrågan gör att det är lättare för företagen att välja kunder som är beredda att betala mer för produkterna och därigenom kan de höja sina marginaler.

Ökade kostnader är den starkast bidragande orsaken till att handeln och de företag som säljer tjänster direkt till hushåll planerar att höja priserna. Samtidigt är konkurrensen fortsatt hög inom flera delbranscher, till exempel resebranschen och konfektionsbranschen, vilket gör företagen mer försiktiga med att höja sina priser. E-handeln tar också stadigt en större andel av handeln och konkurrensen från utländska aktörer utan butiksnät i Sverige nämns som särskilt besvärande. En företagsledare menar att ”e-handeln lagt ett tak på hur mycket man kan ta ut för en vara”. E-handeln har inte påverkat dagligvaruhandeln i lika stor utsträckning som sällanköpshandel, men e-handeln är ett viktigt fokusområde. Det man framför allt fokuserar på är att öka effektiviteten i hela kedjan, från det att kunden handlar på nätet till leveransen i hemmet, för att uppnå högre kundlojalitet och bättre lönsamhet.

Diagram 7. Drivkrafter bakom prissättningen kommande tolv månader

Viktade nettoandelar respektive viktade indextal

Anm. Handelsföretag och de företag som säljer tjänster direkt till hushåll till vänster, industri och byggföretag till höger. Staplarna (vänster skala) visar nettot av svar att faktorn kommer att påverka priserna uppåt eller nedåt det kommande året. En stapel över (under) noll innebär att faktorn bidrar till stigande (sjunkande) priser framöver. Från februari 2016 och framåt utgår stapeln ”Annat” framför allt av konkurrens. De viktade indextalen (höger skala) visar ett standardiserat värde (medelvärde = 100 och standardavvikelse = 10) av nettotalen för de företag som svarar på frågan om försäljningspriserna kommer att höjas respektive sänkas kommande tolv månader.

”Vi tror mycket på att flytta oss in i tjänsteleveransen”

I intervjuomgången i maj 2017 ställdes fördjupande frågor till handeln och industriföretagen om deras försäljning av tjänster.

Industriföretagen har sedan länge ägnat sig åt tjänster kopplade till produkterna de säljer som exempelvis reparation och underhåll. Den här typen av tjänster ingår ibland i totalerbjudandet till kunden och säljs inte separat, vilket har medfört att vissa bolag haft svårt att ta betalt för tjänsterna. Flera industriföretag har nu tydliga planer på att utveckla tjänsteutbudet framöver. De undersöker också möjligheterna att ta betalt för de traditionella tjänster som ingår i försäljningspriset för varorna och sälja dessa separat. Några talar om att börja hyra ut de varor man säljer. Det kan till exempel innebära att man i stället för sälja en maskin, tar betalt när kapaciteten nyttjas. Företagen nämner i sammanhanget olika typer av affärsmodeller där betalningen sker antingen per timme eller per enhet utnyttjad kapacitet.

Inom handeln är utbudet av tjänster litet och ses i första hand som ett komplement till övrig försäljning och som något som kan skapa lojalitet hos befintliga kunder eller användas för att locka nya kunder till butikerna.

”Vi står inför ett teknologiskifte och det går fortare än vi trott”

Ett återkommande tema bland industriföretagen är att digitaliseringen och teknikutvecklingen öppnar upp för nya affärsmöjligheter. Uppkopplade maskiner och fordon lagrar en stor mängd information som sedan kan användas för att effektivisera användandet av den sålda produkten. I stället för att manuellt undersöka slitage kan man genom den digitala informationen diagnostisera maskinen. Felsökning och rådgivning kan därmed ske på distans. Flertalet företagsledare beskriver hur de nu utforskar möjligheterna att utveckla ett utbud av digitala tjänster, samt förutsättningarna att ta betalt för dem. Det kan exempelvis röra sig om att hyra ut ingenjörskompetens till kunder så att dessa kan optimera sina produktionsprocesser. Även konsultbolagen märker av den här förändringen, genom en ökad efterfrågan på dels kompetens inom IT, dels på hjälp med att genomföra stora förändringsprojekt inom IT och annan teknologi.

Om Riksbankens företagsundersökning

Riksbankens undersökning avser att spegla pris- och konjunkturutvecklingen inom industrin, byggsektorn, handeln och delar av tjänstesektorn. Eftersom ett fåtal aktörer står för en mycket stor del av det svenska näringslivet kan relativt få intervjuer ge information om stora delar av näringslivet. Många av de intervjuade företagen förmedlar dessutom information om andra delar av näringslivet genom sina kontaktytor mot bland annat små och medelstora företag.

Undersökningen görs genom att Riksbankens personal besöker företagen i cirka en timme. Intervjuerna genomförs i regel med personer i företagets ledningsgrupper. Samtalen ger företagen möjlighet att utveckla svaren och intervjuaren kan ställa fördjupande följdfrågor. Särskilda frågor ställs från tid till annan om aktuella frågeställningar inom penningpolitiken.

I undersökningen intervjuas cirka 40 företag i maj och i november samt cirka 30 företag i februari. Sedan undersökningens start 2007 har över 300 företag deltagit i undersökningen.

Diagrammen i rapporten visar företagens svar viktade med respektive företags antal anställda i Sverige. Indextalen i diagrammen fångar upp- och nergångar i svarsmonstren väl. Dessa svar kombineras sedan med företagets reflektioner under intervjuerna. Rapporten för maj 2017 redovisar resultatet av intervjuer med 38 företag som huvudsakligen gjordes mellan den 2 maj och 17 maj.

En närmare beskrivning av undersökningen finns på Riksbankens hemsida: Hokkanen, Melin och Nilson (2012), "Riksbankens företagsundersökning – en snabb konjunkturindikator", Penning- och valutapolitik 2012:3.

http://www.riksbank.se/Documents/Rapporter/POV/2012/rap_pov_artikel_3_121017_sve.pdf

SVERIGES RIKSBANK
103 37 Stockholm
(Brunkebergstorg 11)
Tel 08 - 787 00 00
Fax 08 - 21 05 31
registratorn@riksbank.se
www.riksbank.se